

VIRGINIJA RAMANAUSKAITĖ

Archeologas kunigas Juozapas Žiogas

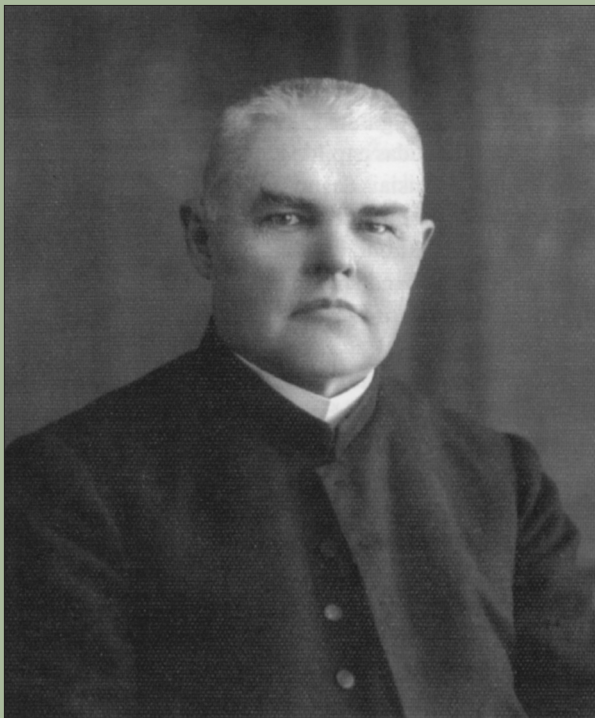
Dar nedaug darbų Lietuvoje skirta archeologijos istorijos tematikai. Tai bene vienas iš pirmųjų tokio pobūdžio straipsnių spaudoje. Archeologė V. Ramanauskaitė parašė išsamią J. Žiogo archeologinės veiklos analizę, kuri deramai padės įvertinti iki dabar kiek primirštus jo nuopelnus Lietuvos archeologijai ir muziejininkystei.

(Iš hab. dr. Vytauto Kazakevičiaus recenzijos)

Šiuo straipsniu autorė akivaizdžiai parodo, kas atsitinka su pačiomis geriausiomis kolekcijomis, mirus jų savininkui. Tiesa, J. Žiogo surinkta kolekcija pasiekė Šiaulių, Kauno, Kretingos muziejus, tačiau jau be metrikų ir aprašų. O tai pats didžiausias smūgis mokslui.

(Iš dr. Ilonos Vaškevičiūtės recenzijos)

XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje, kylant lietuvių tautiniam sąjūdžiui, stiprėjo domėjimasis seniausia Lietuvos praeitimi ir tiesioginiais tos praeities liudininkais – archeologijos paminklais. Piliakalniai ir kapinynai imti tyrinėti kasinėtojų mėgėjų, neretai neišsaugojusių radinių ir nepalikusių jokių kitokių duomenų apie savo tyrinėjimus. Išimtimi laikytinas kunigas Juozapas Žiogas (1868–1935), tyrinėjęs per dešimtį archeologijos paminklų ir surinkęs gausią archeologinę kolekciją, kuri beveik visa dabar saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Būtent ši kolekcija, kurią sudaro per tūkstantį archeologinių radinių, ir paskatino plačiau pasidomėti žymaus to meto kraštotyrininko, archeologo, kolekcininko kun. J. Žiogo archeologine veikla bei pačiu jo senienų rinkiniu. Juo labiau kad mūsų archeologai, ypač neprofesionalūs tyrinėtojai, kraštotyrininkai ir praeities mylėtojai bei jų darbai dar nėra sulaukę deramo tyrinėtojų dėmesio. Todėl ši J. Žiogo archeologinės veiklos apžvalga galėtų būti bandymas bent iš dalies užpildyti spragą Lietuvos archeologijos istorijoje.

Kunigas Juozapas Žiogas. Nuotrauka iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondų

J. ŽIOGO BIOGRAFIJOS APŽVALGA

Žinių apie kun. J. Žiogą išlikę nedaug, o ir turimos ne visuomet yra tikslios. Visose enciklopedijose rašoma, kad J. Žiogas gimė Rubežnikų km., Jonišio valsčiuje, Šiaulių apskrityje ir netiksliai nurodoma gimimo data – 1869 ar 1868 m.^{1,2} Kartu su archeologiniu rinkiniu į Šiaulių „Aušros“ muziejų pateko J. Žiogo užrašų knygutė, kurios paskutiniajame lape yra paties kunigo įrašas, kad jo gimimo diena yra 1868 m. kovo 3 d.³ Apie J. Žiogo šeimą žinoma mažai. Išlikę dokumentai liudija, jog jis turėjo dvi seseris, kuriomis vėliau, tapus kunigu, jam tekę rūpintis. 1878 m. J. Žiogas įstojo į Šiaulių berniukų gimnaziją ir baigė penkias

klases. Toje pačioje jo užrašų knygelėje surašyti visų gimnazijos klasių mokinių sąrašai, mokytojai, mokytojos bei pamokų tvarkaraščiai. Šis polinkis į kruopštumą ir pedantiškumą J. Žiogui labai pravertė pradėjus rinkti ir tvarkyti senienes. Baigęs gimnaziją, J. Žiogas įstojo į Žemaičių dvasinę seminariją Kaune ir 1893 (pagal kitus šaltinius – 1891) m. buvo išventintas kunigu⁴. Iš pradžių J. Žiogui teko vikarauti Alūkstoje, vėliau jis buvo Elnos administratoriumi, po to filialistu Kalnalyje (Kretingos r.), kur greičiausiai ir pradėjo pirmuosius savo archeologinius kasinėjimus. Iš Žemaitijos 1899 m. J. Žiogas perkeltas į Gaidę (Ignalinos r.), kur išbūna iki 1904 m., o iš čia skiriamas į Ragelius (Rokiškio r.). Tokį dažną kilnojimą iš vienos vietos į kitą, matyt, galima paaiškinti kunigo aktyviu dalyvavimu lietuvių tautiniame sąjūdyje. Dar mokydamasis kunigų seminarijoje jis skaitė „Aušrą“, domėjosi kita draudžiamąja lietuvių spauda, piktinosi lietuvių lenkinimu⁵. Rageliuose J. Žiogas taip pat išbuvo tik ketverius metus. Iš čia jis vėl buvo perkeltas į Žemaitiją ir gyveno Medingėnuose (Plungės r.). Po to dar kunigavo Užventyje (Kelmės r.), Šiaudinėje (Akmenės r.), Joniškyje, o nuo 1929 m. – Rudiškiuose (Joniškio r.), kur 1935 m. rugsėjo 21 d. mirė.

Jau tuo metu J. Žiogas buvo aktyvus kraštotyrininkas, archeologas mėgėjas ir etnografas. Jis domėjosi senoviniais liaudies muzikos instrumentais, turėjo sukaupęs nemažą senųjų raginių indų kolekciją, užrašinėjo liaudies dainas. Tačiau aktyviausiai J. Žiogo dirbta archeologijos srityje. Jis kasinėjo archeologijos paminklus Žemaitijoje ir Šiaurės rytų Lietuvoje, surinktą medžiagą skelbė spaudoje, kaupė ir tvarkė didžiulę archeologinę kolekciją.

J. ŽIOGO ARCHEOLOGINĖ VEIKLA LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJOJE

Sunku tiksliai pasakyti, kada J. Žiogas susidomėjo Lietuvos praeitimi ir pradėjo kaupti senienų rinkinį. Be abejo, kunigystė ir gyvenimas įvairiose, neretai atkampiose vietose sudarė palankias sąlygas J. Žiogui įsitraukti į kraštotyros darbą, imtis archeologinių paminklų tyrinėjimo. J. Žiogas aktyviai sekė spaudą, rinko žinutes apie archeologinius kasinėjimus ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugoma J. Žiogo užrašų knygelė, kurios priešlapyje užrašas „Archeologija“ ir data „1899 r.“ Čia suklijuotos laikraščių „Gazeta Polska“, „Novoe Vremia“ iškarpos apie archeologinius tyrinėjimus Kartaginoje, Graikijoje, Romoje ir kitur, informaciniai pranešimai apie archeologų ir istorikų suvažiavimus, taip pat išrašai apie monetų valymą ir pan.⁶ Be to, J. Žiogas stengėsi susipažinti su jam prieinama archeologine ir istorine literatūra. Jo bibliotekoje buvo „Materialy po archeologii Posii“ (1888–1901), „Swiatowit“⁵ knygos, T. Daugirdo, V. Šukevičiaus, J. Basanavičiaus ir kitų autorių darbai⁷.

Nors gyveno palyginti toli nuo didelių kultūros ir mokslo centrų, J. Žiogas stengėsi palaikyti ryšius su kitais to meto visuomenės veikėjais. Jis bendradarbiavo su J. Tumu-Vaižgantu, A. Dambrausku, J. Basanavičiumi, susirašinėjo su jais archeologinės ir kraštotyrinės veiklos klausimais. Be to, J. Žiogas užmezgė ryšius su Kauno miesto muziejaus steigėju Konstantinu Gukovskiu, kurio prašomas nusiuntė jam keletą eksponatų⁸. Tai greičiausiai tie patys šiuo metu Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugomi J. Žiogo dovanoti vienas titnaginys (Inv. Nr. 105:3) ir⁶ akmeniniai kirveliai (Inv. Nr. 107:1–6).

Tačiau tik įsikūrus Lietuvių mokslo draugijai (toliau – LMD), sutelkusiai įvairių mokslo šakų atstovus, tarp jų ir Lietuvos praeities tyrinėtojus, susidarė palankios sąlygos J. Žiogui aktyviau įsijungti į visuomeninę ir mokslinę veiklą. 1907 m. balandžio 7 d. jis dalyvavo Lietuvių mokslo draugijos steigiamajame susirinkime kaip narys steigėjas. Besikuriančiai LMD bibliotekai J. Žiogas padovanojo 18 tomų knygų, vėliau nusiuntė jai Gaidės apylinkėse surinktų dainų rinkinį⁹. 1907 m. spalio mėnesį pradėtas kurti LMD muziejus. Jam J. Žiogas iškart paaukojo pluoštą savo darytų fotografijų¹⁰, o 1910 m. – proistorinių laikų girtas¹¹. LMD muziejui J. Žiogas ruošėsi padovanoti ir visą savo surinktą senienų rinkinį¹². Deja, užsitęsęs kolekcijos tvarkymui, tai nebuvo padaryta.

Metiniuose Lietuvių mokslo draugijos suvažiavimuose buvo daromi įvairių sričių moksliniai pranešimai. 1908 m. J. Žiogas draugijos pirmininko dr. J. Basanavičiaus buvo pakviestas skaityti referatą apie savo archeologinius kasinėjimus ir surinktą medžiagą. J. Žiogas suprato, kad rimtiems archeologiniams tyrinėjimams reikia pasirengimo ir žinių. Todėl, būdamas archeologas mėgėjas, jis gana kritiškai vertino savo galimybes daryti platesnius mokslinius apibendrinimus: „Esu bjauriai nedrąsus ir permaž turiu mokslo, kad viešai kalbėčiau. Reiks dabar į arklą (žambri) įsikinkius, kiekiau prisispaudus apsiskaityti apie archeologiją. Bent kiek veikalų turiu („Materialy po Archeol. Rossii, Europ. i Aziatskoj“), bet per mažai. Del to gi nedariau ir neįėjau išvedžiojimų prie kokios epochos, laikų Lapušiškės kapčiai priguli. Tam dalykui reik turėt platesnes pažvalgas, apimti žinių didesnį horizontą“¹³. Vis dėlto 1908 m. rugpjūčio 18 d. visuotiniame LMD susirinkime J. Žiogas perskaitė referatą „Apie Lapušiškės kapinyną ir tenais rastuosius daiktus“, kuris vėliau buvo paskelbtas draugijos leidinyje „Lietuvių tauta“¹⁴. Po šio pranešimo ir publikacijos J. Žiogo archeologiniai tyrinėjimai bei jo senienų rinkinys tapo žinomi visuomenei. Jo surinkta archeologine medžiaga susidomėjo ir kiti Lietuvos praeities tyrinėtojai. J. Žiogas pradėjo bendradarbiauti su prof. E. Volteriu, kuris prašė jį šelpti fotografijomis¹⁵. 1912 m. prof. E. Volteris buvo nuvykęs į Medingėnus, kur rinko etnografinę medžiagą Peterburgo muziejui. Jis viešėjo pas J. Žiogą, apžiūrėjo ir aprašė jo senienų rinkinį¹⁶. Kunigo

kolekcija domėjosi ir J. Basanavičius, kuris pats rengėsi nuvykti į Medingėnus jos apžiūrėti. Bet, atrodo, kad taip ir nepavyko jam to padaryti¹⁷. 1910 m. ketvirtajame visuotiniame LMD susirinkime J. Žiogas ruošėsi skaityti pranešimą apie Imbarės kapinyną, kasinėją dar 1898 m. Bet tais metais J. Žiogas turbūt nespėjo jo parengti ir pranešimas nebuvo skaitomas¹⁸. Tik 1911 m. LMD susirinkime buvo perskaitytas J. Žiogo referatas „Imbarės kapai, Telšių pav., Kauno gubernijoje“¹⁹. Kaip ir pirmasis jo pranešimas apie Lapušiškės pilkapyną, šis irgi buvo rengiamas spaudai, bet liko nepaskelbtas.

Dar vienas J. Žiogo pranešimas „Norkūnų, Radišių ir Mičiūnų senovės kapinės“ turėjo būti perskaitytas šeštajame visuotiniame LMD susirinkime 1912 m. Tačiau nežinia dėl kokių priežasčių J. Žiogas į šį susirinkimą apskritai neatvyko ir jo referatas nebuvo paskelbtas²⁰.

J. Žiogui rūpėjo ir Lietuvos proistorės paminklų likimas. Vietinėje spaudoje jis skelbdavo duomenis apie įdomesnius apylinkės praeities paminklus, rūpinosi, kad jie nebūtų ardomi²¹. 1909 m. J. Žiogas viešai piktinosi, kad Švenčionių apskrityje „barbarai valstiečiai sudraskė paraku stabmeldystės laikų šventą akmenį, vadinamą „aukuriniu“²².

J. Žiogas stengėsi suteikti informacijos apie savo kasinėjimus ir kitiems kaimo inteligentams. Dėl to J. Basanavičiaus jis prašė atsiųsti brošiūrėlių apie Lapušiškės pilkapius, kurias ketino padovanoti valdytojams tų vietų, kuriose kasinėjo, kunigams ir dvarininkams bei labiau apsišvietusiems kasėjams²³.

Daugelį metų rinkdamas ir tvarkydamas savo archeologijos rinkinį, J. Žiogas įgijo patirties, kaip prižiūrėti ir konservuoti archeologinius radinius. Todėl jis duodavo J. Basanavičiui patarimų ir pasiūlymų, kaip geriau tvarkyti LMD muziejaus archeologinę medžiagą: „Tamstiala turi neatbūtinai pasirūpinti L. M. Dr. muziejaus geležinių daiktų mokslišku konservavimu, nes jau nyksta byra ir dar kiek laiko praeis bus vienos šiukšlės. Nelengvas yra tai dalykas ir reiktų tą pavesti tam tikrai pasišventusiam žmogui. Tą reiktų apsvarstyti ir būtinai valdybos posėdyje kuo veikiausiai tą klausimą išrišti. Tikiuosi, kad to mano nurodymo nepaturėsi už blogą“²⁴.

Nuo 1912 m. J. Žiogas atitolo nuo aktyvios visuomeninės veiklos. Jis nebekasinėjo, neskelbė surinktos medžiagos, netgi nedalyvavo LMD suvažiavimuose. J. Basanavičiui J. Žiogas teisinosi, jog to daryti jam nebeleidžia lėšų stoka bei bažnytiniai rūpesčiai²⁵. Paskutiniuosius du savo gyvenimo dešimtmečius jis užsiėmė tik senienų kolekcijos tvarkymu: eksponatų valymu, fotografavimu ir aprašinėjimu.

1925 m. J. Tumo-Vaižganto pakviestas stoti į Kraštotyros draugiją ir pačiame Užventyje įsteigti Kraštotyros draugijos Užvenčio skyrių, J. Žiogas atsisakė, motyvuodamas tai pablogėjusia sveikata, finansiniais sunkumais bei kasdieniniais rūpesčiais²⁶. Nesutiko J. Žiogas stoti ir į Šiaulių kraštotyros draugiją, nors 1933 m. vasarą dar lankėsi draugijos globojamame „Aušros“ muziejuje, susipažino su jo eksponatais²⁷.

Aktyviausiu J. Žiogo visuomeninės ir archeologinės veiklos laikotarpiu laikytini 1907–1911 m., kai jis dalyvavo LMD veikloje, draugijos susirinkimuose skaitė pranešimus apie savo tyrinėjimus ir rengė surinktą medžiagą spaudai. Bene geriausią to laikotarpio J. Žiogo darbų įvertinimą yra pateikęs J. Basanavičius: „Kunigas Žiogas gali būti paveikslu mūsų mokslo draugijos darbininkams. Jis archeologijos tyrinėjimais, kuriuos savo referate pranešė susirinkimui (čia minimas 1908 m. rugpjūčio 18 d. LMD susirinkime J. Žiogo skaitytas pranešimas „Apie Lapušiškės kapinyną ir tenais rastuosius daiktus“. – Aut.), parodo, kiek gali atnešti mokslui naudos sodžiuje gyvenęs inteligentas. Jo iškasiniai, senovės lietuvių kapų aprašymai, išgelbės ne vieną mūsų tautos paminklą nuo pražūties. Kad daugiau mes turėtume panašių darbininkų. Kunigas Žiogas nesiskubina iš surastojų materijolo daryti plačių ir didžių išvedimų. Jam ypač rūpi apsaugojimas to materijolo. Drąsūs išvedimai daryti – tad specialisto archeologo dalykas. Jo dar neturime. Tuo tarpu mūsų tikslas turi būti mažesnis: mes priderame rinkti (negadindami) senovės liekanas“²⁸.

J. ŽIOGO STRAIPSNIAI ARCHEOLOGIJOS TEMATIKA

Pradėjęs tyrinėti archeologijos paminklus ir kaupti senienų rinkinį, J. Žiogas ėmėsi rūpintis tų radinių paskelbimu spaudoje. Jau 1899 m. sausio 15 d. laiške A. Dambrauskui iš Kalnalio jis rašė: „Vasarą ir rudenį einu kasinėti, ieškodamas senkapiuose archeologinių radinių. Ačiū Dievui, jau turiu jų tiek, kad, persikėlęs į Gaidę ir susitvarkęs, ruošiuosi visus tuos radinius ar dalį paskelbti spaudoje, greičiausiai laikr. „Numizmatinės archeologinės žinios“ („w gaz. „Numizmatyczno-Archeologicznych Wiadomosciach“), išeinančiame kas ketvirtis Krokovoje“²⁹. Tačiau pirmoji J. Žiogo publikacija pasirodė 1900 m. „Kauno gubernijos informacinėje knygoje“³⁰. Tai straipsnis apie paties J. Žiogo tyrinėtus Telšių apskrities archeologijos paminklus: Tintelių-Švedkapio, Sakuočių, Šateikių Rūdaičių, Kūlsodžio senkapius bei Imbarės piliakalnį ir šalia jo buvusį kapinyną. Be archeologinių tyrinėjimų, pateikiama jo sukaupta medžiaga apie lietuviškas ietis-raguotines. Nors šie kasinėjimai buvo palyginti nedideli, tačiau jų metu surinkta medžiaga (paminklo situacija, kultūrinis sluoksnis, radiniai, žmonių pasakojimai ir padavimai) išdėstyta išsamiai, net bandoma tikslinti T. Daugirdo Imbarės piliakalnio tyrinėjimų duomenis. Vėliau (1909 m.) J. Žiogas J. Basanavičiui prisipažino, jog rašęs šį straipsnį, norėdamas tapti tikroju Imperatoriškosios archeologijos draugijos nariu, bet, atrodo, nebuvo labai juo patenkintas³¹.

Persikėlęs į Ragelius, J. Žiogas daug aktyviau ėmėsi rengti savo surinktą archeologinę medžiagą spaudai. Jau 1905 m. J. Basanavičiui jis pažadėjo atsiųsti keletą straipsnių apie savo tyrinėjimus Imbarėje, Lapušiškéje, Radišiuose ir Norkūnuose į dar tik numatomą leisti „archeologiską-etnografinį Lietuvos laikraštį“³². Tokiu leidiniu tapo 1907 m. pradėta leisti „Lietuvių tauta“, kurios puslapiuose ir buvo paskelbtas J. Žiogo darbas „Archaiologiški tyrinėjimai Gaidės apylinkėje“³³. Rengdamas šį straipsnį, J. Žiogas bendradarbiavo su J. Basanavičiumi, raginusi jį aktyviau skelbti savo tyrinėjimų medžiagą. Tačiau straipsnio rengimas užtruko, nes J. Žiogas stengėsi pateikti kuo daugiau informacijos. Jis buvo įsitikinęs, kad „prie archeologijos nemaž ko reik: reik žemėlapių, planų, archeologiskųjų dalykų iliustracijų“³⁴. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute tebėra išlikęs J. Basanavičiaus redaguotas šio straipsnio rankraštis³⁵. Straipsnyje J. Žiogas pateikė gana išsamų savo tyrinėtų Šiaurės rytų Lietuvos archeologijos paminklų – Lapušiškės, Pasamanės ir Visaginos pilkapynų bei Niurvėnų kalno ir Čeberakų piliakalnio – aprašymą, iliustruodamas jį detaliais žemėlapiais, pilkapių planais, radinių piešiniais ir paties darytomis nuotraukomis. Čia pat paskelbti ir kunigo surinkti duomenys apie Drūkšių ežero apylinkes. Savo archeologinius tyrinėjimus jis papildė įdomia tautosakine bei kalbine medžiaga. Aprašinėdamas archeologinius paminklus J. Žiogas stengėsi pateikti ir su jais susijusių padavimų, pasakojimų ar vietovardžių. Tačiau, kaip nurodo pats autorius, šiame straipsnyje buvo apibendrinta toli gražu ne visa jo surinkta archeologinė medžiaga apie Gaidės apylinkes: „žinoma, ne viską apie Gaidės apylinkes archeologiską pasakiau. Dar turiu daug dalykų ant to ploto tyrinėto arba arti jo, kuriuos reikėtų vis kada norints atspausdinti“³⁶.

Iš išlikusių J. Žiogo laiškų J. Basanavičiui atrodo, kad lietuviškai publikuoti buvo rengiamas ir straipsnis apie Imbarės kapinyną. 1911 m. Lietuvių mokslo draugijos susirinkime šia tema J. Žiogas skaitė referatą, tačiau jo rengimas spaudai užtruko. Kaip matyti iš laiškų, J. Žiogas straipsnį apie Imbarės kapus rengė ypač kruopščiai: „Tai bus mano pats didysis darbas. Naujam straipsniui nebus nei trečdalis darbo. Ir tuomi mano archeologija užsibaigs, nes nieko naujo nekasinėju“³⁷. Panašu, kad 1913 m. pradžioje šis straipsnis jau buvo parašytas ir nusiųstas redaguoti J. Basanavičiui³⁸. Užsitęsęs straipsnio rengimui, jis, deja, taip ir liko nepaskelbtas.

1960 m. kartu su J. Žiogo rinkiniu į Šiaulių „Aušros“ muziejų pateko ir du jo rankraščiai lenkų kalba: „O grobach na cmentarzysku Imbary, na Żmudzi, w powiecie Telszewskim, gubernii Kowienskiej, poszukiwanie dokonane w m. sierpniu 1898 roku“ su Imbarės kapinyno kasinėjimų planu³⁹ ir nebaigtas rašinys apie Mičiūnų pilkapį. Deja, „Aušros“ muziejuje šių rankraščių rasti nepavyko, todėl teko naudotis jų nuorašais.

Pirmasis J. Žiogo rašinys „Miczunski Kurhan“ (nuorašas darytas A. Tautavičiaus 1960 m.) mažai informatyvus: apibūdinta tik Mičiūnų pilkapio situacija, jo išvaizda, pradėtas kapo aprašymas⁴⁰. Kitas J. Žiogo rankraštis „O grobach na cmentarzysku Imbary...“⁴¹ (nuorašas padarytas 1958–1960 m.) – tai gana išsamus Imbarės piliakalnio ir kapinyno tyrinėjimų aprašymas. Daugiausia vietos čia skirta kapinynui: atskirai aprašyti kiekvienas iš 33 ten aptiktų kapų, išvardintos įkapės, plačiau apibūdinti įdomesni radiniai.

Kaip matyti, J. Žiogo rašytinis palikimas nėra gausus, tačiau vis dėlto jis vertas dėmesio. Visiems jo straipsniams būdingas gana išsamus surinktos archeologinės medžiagos išdėstymas: pateikiama paminklo situacija, tyrinėtų vietų žemės sluoksnių struktūra, pavienių kapų bei juose surinktų radinių aprašymas, be to, remiamasi tautosakos ir kalbos duomenimis. J. Žiogas, būdamas archeologas mėgėjas, nesistengė daryti plačių apibendrinimų, nesprendė kultūrinės priklausomybės ar datavimo problemų. Nuorodos į E. Tiškevičiaus bei T. Daugirdo straipsnius liudija, jog jis buvo susipažinęs su tuometine archeologine literatūra, domėjosi kitų archeologų darbais, savo turimus radinius lygino su skelbtaisiais. J. Žiogo publikacijų išliekamąją vertę didina tai, kad neretai jos yra vieninteliai informacijos šaltiniai apie kai kuriuos dabar jau sunykusius ar sunaikintus archeologijos paminklus (Kūlsodžio senkapis Kretingos r., Lapušiškės pilkapynas Ignalinos r.).

J. ŽIOGO ARCHEOLOGINIAI KASINĖJIMAI

J. Žiogo archeologiniai kasinėjimai nebuvo labai plataus masto, tačiau jo atlikti darbai ir surinkta medžiaga verti atskiro aptarimo. Visi J. Žiogo tyrinėti archeologijos paminklai koncentruojasi dviejose Lietuvos vietose – Žemaitijoje (Kretingos ir Plungės r.) ir Šiaurės rytų Lietuvoje (Ignalinos ir Rokiškio r.).

Sunku tiksliai pasakyti, kada J. Žiogas pradėjo archeologinių paminklų kasinėjimus. Pirmoji tikrai žinoma jo kasinėjimų data yra 1898 m., kada J. Žiogas tyrinėjo Imbarės kapinyną ir piliakalnį. Greičiausiai iki 1899 m., jam kunigaujant Kalnalyje, buvo kasinėti ir kiti Žemaitijos archeologijos paminklai – Tintelių, Sakuočių, Kūlsodžio bei Šateikių Rūdaičių kapinynai. 1899 m. J. Žiogui persikėlus į Gaidę, o 1904 m. – į Ragelius, buvo kasinėti Šiaurės rytų Lietuvos pilkapynai – Lapušišké, Pasamanė, Visagina, Mičiūnai, Radišiai (Kubiliškis) ir Norkūnai bei pabandyti tirti Niurvėnų ir Lapušiškės piliakalniai.

Medžiagos apie J. Žiogo atliktus archeologinius kasinėjimus išlikę labai nedaug. Išsamiausi informacijos šaltiniu laikytinos jau minėtos jo paties publikacijos bei rankraščio apie Imbarės kapinyną nuorašas. Šiek tiek žinių suteikia ir trumpos užuominos apie kasinėjimus J. Žiogo laiškuose dr. J. Basanavičiui ir prof. A. Dambrauskui. Deja, iš turimų duomenų labai sunku spręsti apie J. Žiogo

taikytą archeologinių tyrinėjimų metodiką. Todėl išsamesnio vaizdo apie jo kasinėjimus sudarymui panaudota ir papildoma medžiaga: Lietuvos archeologiniai žemėlapiai, vėliau tuos pačius paminklus kasinėjusių ar žvalgusių archeologų ataskaitos.

J. ŽIOGO ARCHEOLOGINIS RINKINYS

Bene svarbiausia J. Žiogo palikimo dalis – archeologinių senienų rinkinys, kuris beveik visas (daugiau kaip 1000 eksponatų) dabar saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje.

J. Žiogas pradėjo rinkti kolekciją dar prieš pradėdamas savo archeologinius kasinėjimus ir kaupė bei tvarkė ją iki pat mirties. Šį darbą jis dirbo ypač kruopščiai, stengdamasis užfiksuoti visą informaciją apie kiekvieną dirbinį. Savo eksponatus J. Žiogas tvarkė ne kartą: valė, konservavo, perrašinėjo katalogus, fotografavo. Tai matyti iš jo laišku J. Basanavičiui: „Po atleidų mano bažnyčios užsiimsiu savo archeologiškosios kolekcijos tvarkymu. Jau parsigabenau farbos (dažų. – Aut.) labai patvarios dėl įtepliojimo numerių ant akmens archeologijos dalykų. Ji labai aiškiai balta, lengvai nusiplauna spiritu. Tuos daiktus seks tam tikras katalogas“⁴². „Taigi visa man reikia perplauti, iš naujo pernumeruoti apie 1500 egzempl. O daug tarp jų buvo apskretę. Reikia mirkyti tai spirite, benzine, tai potašuje, etc., trinti, valyti. Apart to viso dar prie tos progos reikia, anot p. Volterio patarimo, išmatuoti ilgumą, aukštį, platumą, skylių didumą, ect. Bet viską prie tų daugybės numeracijų žymėjimo, storjaus viską sau dėl paminklo (atminties) nufotografuoti“⁴³.

Žiogas stengėsi savo kolekciją tvarkyti sistemingai, moksliskai. Jis domėjosi archeologine literatūra, savo eksponatus lygino su skelbtaisiais kitų radiniais. Todėl, kaip pastebėjo J. Žiogo kolekciją apžiūrinęs B. Tarvydas, kataloguose būta nuorodų, kur panašūs dirbiniai randami, kur jų aprašymai⁴⁴.

Nenuostabu, kad tokia didelė ir kruopščiai tvarkoma senienų kolekcija susilaukė kitų to meto tyrinėtojų dėmesio. Jau 1899 m. Kauno miesto muziejaus steigėjas Konstantinas Gukovskis domėjosi J. Žiogo turimais archeologiniais radiniais. Jo prašomas J. Žiogas Kauno miesto muziejui nusiuntė keletą eksponatų iš savo rinkinio: vieną titnaginį ir 6 akmeninius kirvelius.

1904 m. su J. Žiogo senienų rinkinio katalogu susipažino M. Breinšteinas. Tuo metu kolekciją sudarė 1228 archeologiniai dirbiniai, kurių didžiuma buvo surinkta Kauno gubernijoje. M. Breinšteino duomenimis, J. Žiogo rinkinyje buvo: 281 akmeninis įtveriamasis ir 145 akmeniniai įmoviniai kirveliai bei 65 įmovinių kirvių fragmentai, 99 kirvių išgrąžos, 51 galąstuvai, 106 moliniai, akmeniniai ir gintariniai verpstukai, 32 svaidyklių akmenys su skylėmis (turbūt akmeninės buožės), 44 neaiškios paskirties akmeniniai dirbiniai, 24 akmeninės ir geležinės kulkos, 27 geležiniai kalavijai ir kardai, 17 geležinių peilių, 11 pjautuvų, 22 ietigaliai, 21 geležinis kirvis, 13 balno kilpų, buožių ir skiltuvų, 41 metalinis diržas ir sagutės, 97 žalvarinės segės, 29 apyrankės, 42 žiedai, 1 sidabrinė apyrankė⁴⁵.

M. Breinšteino duomenimis, kun. J. Žiogo archeologinis rinkinys, tuo metu saugomas Medingėnuose, Telšių pavieta, buvo antras pagal dydį iš visų to meto Žemaitijos dvaruose esančių rinkinių. Jį savo apimtimi lenkė tik Plembergo dvare, Raseinių pavieta, buvęs Tado Daugirdo rinkinys, kurį sudarė apie 2000 archeologinių radinių⁴⁶.

1912 m. prof. E. Volteris, lankydamasis Medingėnuose, kur rinko etnografinius eksponatus Peterburgo muziejui, apžiūrėjo bei aprašė ir J. Žiogo archeologinį rinkinį. Tuo metu rinkinyje, prof. E. Volterio teigimu, buvo per 1000 radinių, surinktų daugiausia iš Kauno gubernijos, taip pat iš Kuršo gubernijos apie Elną bei Vitebską ir Vilniaus gubernijos. Prof. E. Volteris paskelbė J. Žiogo sudarytą trumpą kolekcijos katalogą:

1. Sąrašas kirvelių, kylių ir kaltelių be kiaurymių – Nr. 1–128.
2. Sąrašas tokių pat daiktų, tik su kiaurymėmis – Nr. 145 + 28, viso labo 173 numeriai.
3. Akmeninių kūjelių ir kirvelių skylėtų gabalų – Nr. 1–99.
4. Galąstuvų titnaginiams kirviams galąsti ir pačių įrankių šukių – Nr. 1–52.
5. Raudonų baltų ir kitokių karolių – Nr. 1–108.
6. Akmenukų laidynėms (svaidyklėms) su pratrintomis kiaurymėmis – Nr. 1–32.
7. Labai įdomių ir įstabių, bet nežinomų, kam reikalingi, akmeninių daiktų – Nr. 1–64.
8. Salantų parapijos Kalnalės filijoje surinktų akmeninių grybų, kulkų ir t. t., iš viso – Nr. 1–24.
9. Didesnių ir mažesnių metalinių įrankių, surinktų įvairiose vietose – Nr. 1–48.
10. Įvairių įvairiausių kryžių ir medalėlių – Nr. 1–17.
11. Visokių akmeninių daiktų – Nr. 1–8.

12. Geležinių ir žalvarinių daiktų, ne netikėtai anteitų, bet tyčia daromais kasinėjimais rastų Imbaruose, Plateliuose, Šatėse, Gaidėje ir kitur – Nr. 1–361⁴⁷.

Kaip matyti iš pateikto senienų aprašymo, didžiąją dalį J. Žiogo rinkinio sudarė akmeniniai dirbiniai (kirveliai, jų išgrąžos, galąstuvai ir kt.). Rinkinyje buvo ir nearcheologinių eksponatų (belemnitai, kryžiai, medaliai ir kt.). Visą J. Žiogo senienų rinkinį E. Volteris įvertino 1500 rublių.

Domėjimasis J. Žiogo turimais archeologiniais dirbiniais nesumažėjo ir jam pasitraukus iš aktyvios visuomeninės veiklos. 1935 m. V. Nagevičius iš J. Žiogo kolekcijos aprašė dvi akmenines liejimo formeles⁴⁸.

Laiškuose J. Basanavičiui J. Žiogas ne kartą užsiminė, jog visą savo kolekciją ketinąs padovanoti Lietuvos mokslo draugijos muziejui. Jau 1911 m. jis ėmėsi ruošti kolekciją persiuntimui į LMD muziejų Vilniuje. Deja, nežinia dėl kokių priežasčių tai nebuvo padaryta.

J. Žiogo archeologine kolekcija domėjosi ir Valstybės archeologijos komisija, kuri net planavo ją įsigyti. 1924 m. Komisijos pirmininkas A. Janulaitis buvo numatęs skirti 20 tūkst. litų archeologinių radinių supirkimui, tarp jų ir J. Žiogo kolekcijai⁴⁹. Bet, atrodo, daugiau nebuvo imtasi jokių priemonių tam įgyvendinti. J. Žiogo rinkinio įsigijimas liko tik Komisijos planuose.

1935 m. J. Žiogas, surašydamas testamentą, visą savo archeologinę kolekciją paliko Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejui:

„Didžiausia senienų kolekcija Archeologija. Reiktų gauti iš valdžios organizuojant Vytauto Didžiojo muziejų Kaune jei už niekus atiduodant nors tris tūkstančius litų. Atiduočiau vienkart su veikalais apie senovę tai yra dideliausiomis knygomis rusų kalba rašytomis daugybę gražiai iliustruotų tomų tie veikalai vadinasi: medžiaga visos Rusijos senienų. Tų knygų yra trys po šimtą dvidešimt penkis litus ir viena du šimtai penkiasdešimt litų, kitos pigesnės yra ir daug kitų brangių knygų”⁵⁰.

Tačiau prieš pat mirtį J. Žiogas pakeitė savo ketinimą ir 1935 m. rugsėjo 13 d. visą kolekciją pardavė kunigui K. Kupriui-Kuprevičiui, kuris jau kitą dieną ją išgabeno į Kretingą. 1935 m. rugsėjo 21 d. kunigas J. Žiogas mirė. Jo testamentas liko nepakeistas. Remdamasi šiuo testamentu, Valstybės archeologijos komisija pradėjo rūpintis J. Žiogo archeologinio rinkinio atgavimu ir jo perdavimu Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejui. Jos pirmininkas V. Pryšmantas 1936 m. sausio mėnesį nuvyko į Kretingą, kur tuo metu vienuolyno patalpose veikė J. Žiogo ir K. Kuprio-Kuprevičiaus senienų rinkinių paroda⁵¹. 1936 m. sausio 10 d. V. Pryšmantas, dalyvaujant bendradarbiui B. Tarvydui, peržiūrėjo J. Žiogo archeologinį rinkinį ir nutarė perimti jį iš K. Kuprio-Kuprevičiaus Valstybės archeologijos komisijos žinion. Visi rinkinio daiktai buvo aprašyti ir sudėti į 7 dėžes, kurios užantspauduotos paliktos saugoti K. Kupriui-Kuprevičiui⁵².

Tačiau ne visas J. Žiogo muziejinis turtas po jo mirties atsidūrė Kretingoje. Šiaulių kraštotyros draugijos pirmininkas P. Bugailiškis dar 1935 m. rugsėjo 24 d. iš Rudiškių išsivežė dalį kunigo archeologinės ir istorinės literatūros, kurią perdavė Šiaulių „Aušros“ muziejui⁵³.

Kunigo J. Žiogo archeologinio rinkinio likimas susilaukė ir to meto spaudos dėmesio. Susirūpinta, kad rinkinys nebūtų išsklaidytas ar išvežtas į užsienį⁵⁴. 1937 m. liepos mėn. Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Priešistorinio skyriaus vedėjas J. Puzinas dar kartą apžiūrėjo J. Žiogo senienų rinkinį ir perdavė jį kunigui K. Kupriui-Kuprevičiaus žinion⁵⁵.

Vėlesnis J. Žiogo kolekcijos likimas nėra visiškai aiškus. Į Šiaulių „Aušros“ muziejų ji pateko iš dviejų vietų. Dalį rinkinio (dvi dėžės su akmeniniais kirveliais) 1959 m. gegužės 29 d. muziejui perdavė Papilės bažnyčios klebonas S. Pupaleigis, pas kurį paskutiniuosius savo gyvenimo metus praleido kun. K. Kuprys-Kuprevičius. Kita dalis (žalvariniai ir geležiniai dirbiniai bei keletas dokumentų iš J. Žiogo asmeninio archyvo) 1961 m. birželio 25 d. buvo nupirkta iš Baisogaloje gyvenusios kun. K. Kuprio-Kuprevičiaus giminaitės J. Žilinskaitės. Visa ši kolekcija į Šiaulių „Aušros“ muziejų pateko be jokių katalogų ar metrikų.

Keli dirbiniai iš J. Žiogo kolekcijos yra saugomi Kretingos muziejuje. Tai 1938 m. K. Kuprio-Kuprevičiaus iš J. Žiogo senienų rinkinio paimti ir muziejui dovanoti trys eksponatai: dvi akmeninių kirvelių išgrąžos, rastos Elnos parapijoje, bei titnaginys dirbinys iš Gaidės apylinkių⁵⁶.

Dar keletas J. Žiogo kolekcijos eksponatų yra Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje. Tai dar Kauno miesto muziejui paties J. Žiogo nusiųsti vienas titnaginys ir 6 akmeniniai įtveriamieji kirveliai, rasti Telšių ir Zarasų apskrityse⁵⁷.

Kaip jau minėta, J. Žiogo kolekcija dabar saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Ją sudaro 1023 dirbiniai. Visi šie dirbiniai į muziejų pateko be jokių metrikų. Remiantis J. Žiogo rankraščiu apie Imbarės kapinyno tyrinėjimus bei jo publikacijomis, pavyko nustatyti 23 jo kolekcijos eksponatų radimvietes – tai 13 radinių iš Imbarės piliakalnio ir kapinyno (Kretingos r.), 5 iš Lapušiškės pilkapyno (Ignalinos r.), 3 iš Sakuočių ir 2 iš Šateikių Rūdaičių kapinynų (Kretingos r.). Kitų dirbinių radimo vietos lieka nežinomos ir trūkstant informacijos vargu ar įmanoma jas nustatyti.

Didžiąją J. Žiogo kolekcijos dalį sudaro akmeniniai dirbiniai (3/5 viso rinkinio) – tai kirveliai (272 įtveriamieji ir 120 įmovinių bei 31 akmeninio kirvelio fragmentas), 5 buožės, 49 galastuvai, 21 skiltuvas, 90 verpstukų. Žalvarinių ir geležinių dirbinių čia kur kas mažiau – tik apie 300. Be abejonės, dauguma jų surinkta paties J. Žiogo archeologinių kasinėjimų metu. Tai geležiniai kirviai (6 siaurašmeniai pentiniai ir 3 plačiašmeniai pentiniai bei 7 miniatiūriniai kirveliai), 24 ietigaliai, 11 peilių, 7 dalgiai, 3 pjautuvai, 3 geriamųjų ragų apkalai ir kt. Gausi ir žalvarinių dirbinių grupė – 6 antsmilkiniai, 4 antkaklės ir 12 jų dalių, 2 smeigtukai, net 96 žalvarinės segės (iš jų 89 pasaginės) bei 51 apyrankė. Ant daugelio kolekcijos eksponatų išlikę įrašai pieštuku ar užklijuoti popierėliai su numeriais rodo, jog būta katalogo, kuriame turėjo būti užfiksuota informacija apie kiekvieną radinį.

Be abejo, J. Žiogo rinkinio vertę menkina tai, kad jis neturi metrikų. Tačiau rinkinys lieka svarbus ar-

cheologijos mokslui. Juo labiau kad kolekcijoje yra tokių radinių, kurie palyginti retai aptinkami Lietuvoje, kaip antai: akmeniniai įtveriamieji sugniaužtiniai kirveliai, žalvarinė storagalė (atsegama) apyrankė, akmeninė alavui lieti formelė ir kt. Kita vertus, ir įprastų tipų dirbiniai gali papildyti turimus statistinius duomenis.

J. Žiogo nuveikti darbai archeologijos srityje nebuvo labai išsamūs, tačiau vis tiek išlieka reikšmingi. Jis kartu su kitais XIX a. pabaigos–XX a. pradžios archeologais mėgėjais, kraštotyrimais prisidėjo prie Lietuvos archeologijos mokslo kūrimosi.

IŠVADOS

Jau XX a. pradžioje Lietuvos visuomenei J. Žiogas buvo žinomas kaip aktyvus kraštotyrimas, archeologas mėgėjas ir etnografas. Tačiau aktyviausiai jo dirbta archeologijos srityje. J. Žiogas kasinėjo archeologijos paminklus, surinktą medžiagą skelbė spaudoje, kaupė ir tvarkė didžiulę archeologinę kolekciją.

Kun. J. Žiogo archeologiniai tyrinėjimai nebuvo labai plataus masto ir jo kasinėtų objektų nėra daug. Per dešimtį metų – nuo 1898 iki 1908 m. – kun. J. Žiogas tyrinėjo tris piliakalnius (Imbarė, Lapušiškė, Niurvėnai), penkis Žemaitijos senkapius (Imbarė, Sakuočiai, Kūlsodis, Šateikių Rūdaičiai, Tinteliai (Švedkapiai)) ir šešis Šiaurės rytų Lietuvos pilkapynus (Lapušiškė, Visagina, Pasamanė, Mičiūnai, Kubiliškis (Radišiai), Norkūnai). Šie tyrinėjimai dažniausiai nebuvo didelės apimties – piliakalniuose iškasamos mažos prakasėlės (Imbarė, Lapušiškė), perkasami keli pilkapiai (Visagina, Pasamanė, Mičiūnai) ar ištiriami nedideliame plote atidengti kapai (Sakuočiai, Kūlsodis, Šateikių Rūdaičiai). Išimtimi čia laikytini tik Imbarės kapinyno ir Lapušiškės pilkapyno tyrinėjimai. Pirmajame buvo iširti net 33 degintiniai kapai, o pilkapyne iškasinti beveik visi ten buvę pilkapiai. J. Žiogas, kitaip nei kiti to meto archeologai mėgėjai, tyrinėję pilkapius „šurfiniu-duobiniu“ metodu, nukasdavo visą pilkapio sampilą, fiksuodavo žemės sluoksnius ir braižydavo pilkapių pjūvius.

Aktyviausiu J. Žiogo visuomeninės archeologinės veiklos laikotarpiu laikytini 1907–1911 m., kai jis dalyvavo Lietuvių mokslo draugijos veikloje, jos susirinkimuose skaitė pranešimus apie savo tyrinėjimus ir rengė surinktą medžiagą spaudai.

J. Žiogo publikacijų archeologine tematika nėra daug. Paskelbti tik du moksliniai straipsniai: „Telšių apskrities archeologiniai paminklai“ 1900 m. „Kauno gubernijos informacinėje knygoje“ ir „Archeologiški tyrinėjimai Gaidės apylinkėje“ 1909 m. žurnale „Lietuvių tauta“. Yra išlikę ir dviejų J. Žiogo rankraščių, rašytų lenkų kalba, nuorašai: „O grobach na cmentarzysku Imbary, na Żmudzi, w powiecie Telszewskim, gubernii Kowieskiej, poszukiwanie dokonane w m. sierpniu 1898 roku“ ir „Miczunski Kurhan“.

Visiems J. Žiogo straipsniams būdingas gana išsamus surinktos archeologinės medžiagos išdėstymas: pateikiama paminklo situacija, tyrinėtų vietų žemės sluoksnių struktūra, pavienių kapų bei juose surinktų radinių aprašymas. J. Žiogas, būdamas archeologas mėgėjas, nesistengė daryti plačių mokslinių apibendrinimų, nesprendė kultūrinės priklausomybės ar datavimo problemų. Jo publikacijų išliekamąją vertę didina tai, kad neretai jos yra vieninteliai informacijos šaltiniai apie kai kuriuos dabar jau sunaikintus archeologijos paminklus (Kūlsodis, Lapušiškė).

Bene svarbiausia J. Žiogo archeologinio palikimo dalis – jo senienų rinkinys, kuris dabar saugomas trijose vietose: Kretingos muziejuje (3 eksponatai), Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje (7 eksponatai) ir didžioji dalis (1023 eksponatai) – Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Visi radiniai į pastarąjį muziejų pateko be jokių metrikų. Remiantis J. Žiogo publikacijomis, pavyko nustatyti 23 kolekcijos eksponatų radimvietes – tai 13 radinių iš Imbarės piliakalnio ir kapinyno, 5 iš Lapušiškės pilkapyno, 3 iš Sakuočių ir 2 iš Šateikių (Rūdaičių) senkapių. Kitų dirbinių radimo vietos lieka neaiškios ir trūkstant informacijos vargu ar įmanoma jas nustatyti.

Didžiąją J. Žiogo kolekcijos dalį sudaro akmeniniai dirbiniai (3/5 viso rinkinio) – kirveliai, buožės, galastuvai, skiltuvai, verpstukai. Žalvarinių ir geležinių dirbinių čia kur kas mažiau – tik apie 300 (kirviai, ietigaliai, segės, apyrankės ir kt.).

Be abejo, tai, kad J. Žiogo rinkinys neturi metrikų, menkina jo vertę, tačiau vis tiek išlieka reikšmingas. Juo labiau kad kolekcijoje yra tokių radinių, kurie palyginti retai aptinkami Lietuvoje (akmeniniai įtveriamieji sugniaužtiniai kirveliai, žalvarinė storagalė (atsegama) apyrankė, akmeninės liejimo formelės ir kt.). Kita vertus, ir įprastų tipų dirbiniai gali papildyti statistinius duomenis.

¹ *Žiogas Juozapas* // Lietuvių enciklopedija. T. 35. Bostonas 1966. P. 357.

² *Žiogas Juozas* // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 3. V., 1971. P. 922–923.

³ J. Žiogo užrašų knygelė (1884 m.) // ŠAM. GEK 1226/72.

⁴ Kun. J. Žiogas (Nekrologas) // Tiesos kelias. 1935. Nr. 12. P. 87–88; Kun. J. Žiogas // Bibliografijos žinios. 1935. Nr. 6(48). P. 192; Dangerutis A. Kun. Juozas Žiogas // Lietuvos Aidas. 1936 sausio 18.

⁵ J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1906 03 09) // LLTI. F. 2-1584; Kun. J. Žiogo laiškas pr. A. Dambrauskui (1899–1911) // VUB RS. F1-D271. L. 3, 5.

- ⁶ J. Žiogo užrašų knygelė (1899 m.) // ŠAM. GEK 1226/73.
- ⁷ LKP CA. F. 1. Ap. 1. B. 122. L. 43.
- ⁸ Kun. J. Žiogo laiškas pr. A. Dambrauskui // VUB RS. F1-D227. L. 1.
- ⁹ *Krištopaitė D.* Kraštotyrimų pirmtakas // Gaidės ir Rimšės apylinkės. V., 1969. P. 57.
- ¹⁰ *Valaitis A.* Iš Lietuvių Mokslo Draugijos istorijos. V., 1932. P. 13.
- ¹¹ Lietuvių mokslo draugijos protokolų knyga // LLTI. LMD. F. 22-605.
- ¹² Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1911 09 15, 1913 12 14) // LLTI. F2-1584.
- ¹³ Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1908 05) // LLTI. F2-1584.
- ¹⁴ *Žiogas J.* Archeologiški tyrinėjimai Gaidės apylinkėje // Lietuvių tauta. Kn. 1. D. 3. V., 1909. P. 313–333.
- ¹⁵ Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1910 05 19) // LLTI. F. 2-1584.
- ¹⁶ *Volteris E.* Kun. Žiogo senovės daiktų rinkinys // Viltis. 1912 rugpjūčio 15 (28).
- ¹⁷ Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1909 11 23) // LLTI. F2-1584.
- ¹⁸ Lietuvių tauta. 1910. Kn. 2. D. 1. P. 578-579.
- ¹⁹ Ten pat. 1911. Kn. 2. D. 1. P. 142.
- ²⁰ Ten pat. 1913. Kn. 2. D. 2. P. 305.
- ²¹ *Žiogas J.* Nepaprastas kalnas // Žemaičių prietelius. 1925 lapkričio 29.
- ²² *Žiogas J.* Barbariškas senovės liekanų panaikinimas // Viltis. 1909. Nr. 13(198).
- ²³ Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1908 05) // LLTI. F2-1584.
- ²⁴ Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1911 09 15) // LLTI. F2-1584.
- ²⁵ Kun. J. Žiogo laiškas J. Basanavičiui (1912 04 18) // LLTI. F2-1584.
- ²⁶ Kun. J. Žiogo laiškas J. Tumui-Vaižgantui (1925 01 21) // VUB RS. F1-F49(8).
- ²⁷ Šiaulių „Aušros“ muziejaus kronika (1930–1939). Šiauliai, 1998. P. 41.
- ²⁸ Basanavičius J. Po antrojo Lietuvių mokslo draugijos susirinkimo // Viltis. 1908. Nr. 92(127).
- ²⁹ VUB RS. F. 1-D. 271. L. 1.
- ³⁰ *Жогас И.* Археологические заметки по Тельшебскому уезду // Памятная книжка Ковенской губернии на 1901 год. Отд. 4. Ковна, 1900. С. 33–49
- ³¹ Laiškas J. Basanavičiui (1909 05 16) // LLTI. F. 2-1584.
- ³² Laiškas J. Basanavičiui (1905 10 01) // LLTI. F. 2-1584.
- ³³ Lietuvių tauta. Kn. 1. D. 3. V., 1909. P. 313–333.
- ³⁴ Laiškas J. Basanavičiui (1908 03 16) // LLTI. F. 2-1584.
- ³⁵ LLTI. F. 2-81. L. 1-28.
- ³⁶ Laiškas J. Basanavičiui (1909 05 16) // LLTI. F. 2-1584.
- ³⁷ Laiškas J. Basanavičiui (1912 04 18) // LLTI. F. 2-1584.
- ³⁸ Laiškas J. Basanavičiui (1913 12 14) // LLTI. F. 2-1584.
- ³⁹ J. Žiogo braižytas Imbarės kapinyno kasinėjimų planas (1898 m.) // ŠAM. GEK 1226/72.
- ⁴⁰ Miczunski Kurhan // 1960 m. A. Tautavičiaus padarytas J. Žiogo rankraščio nuorašas.
- ⁴¹ *Žiogas J.* O grobach na cmentarzysku „Imbary“ na Zmudzi, w powiecie Telszewski, gubernii Kowien-skiej. Poszukiwanie dokonane w m. sierpniu 1898 roku // L II. R. F. 1. Nr. 450.
- ⁴² Laiškas J. Basanavičiui (1911 09 15) // LLTI. F. 2-1584.
- ⁴³ Laiškas J. Basanavičiui (1913 01 25) // LLTI. F. 2-1584.
- ⁴⁴ *Tarvydas B. A.* a. kun. J. Žiogas // Gimtasai Kraštas. 1935. Nr. 3–4 (7–8). P. 392–393.
- ⁴⁵ *Butrimas A.* Archeologiniai rinkiniai Kauno gubernijos dvaruose (M. Breinšteino duomenimis) // Jaunųjų muziejininkų konferencijos „Muziejai ir jų kolekcijos“ pranešimų tezės. V., 1987. P. 13.
- ⁴⁶ Ten pat. P. 12–13.
- ⁴⁷ *Volteris E.* Kun. Žiogo senovės daiktų rinkinys // Viltis. 1912 rugpjūčio 15 (28).
- ⁴⁸ *Nagevičius V.* Mūsų pajūrio medžiaginė kultūra VIII–XIII amž. // Senovė. T. 1. Kaunas, 1935. P. 80–81.
- ⁴⁹ LKPCA. F. 1. Ap. 1. B. 117. L. 263.
- ⁵⁰ ŠAM. GEK 1226/73.
- ⁵¹ Senienų paroda Kretingos vienuolyne // Gimtasai Kraštas. 1936. Nr. 1(9). P. 62–63.
- ⁵² LKP CA. F. 1. Ap. 1. B. 122. L. 18-31.
- ⁵³ Ten pat. L. 183.
- ⁵⁴ Valst. Archeologinė komisija ieško kun. Žiogo senienų // Lietuvos Aidas. 1935 lapkričio 15 ir 19; Nori apsaugoti archeologinį palikimą // Šventadienis. 1935 lapkričio 17; Gimtasai Kraštas. 1936. Nr. 1(9). P. 63.
- ⁵⁵ LKP CA. F. 1. Ap. 1. B. 122. L. 5.
- ⁵⁶ Kretingos muziejus. Ap. 2. B. 3. Nr. 814–816.
- ⁵⁷ KVDKM. Inv. Nr. 105:3, 107:1–6.

SANTRUMPOS

AETL – Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje.
ATL – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje.
LAA – Lietuvos TSR archeologijos atlasas.
LII ASA – Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus archyvas.
LKP CA – Lietuvos kultūros paveldo Centro archyvas.
LLTI – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
LMD – Lietuvių mokslo draugija.
LTR – Lietuvių tautosakos rankraštynas.
KVDKM – Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus.
ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus.
VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius.

Šiaulių „Aušros“ muziejus
Vytauto g. 89, Lt-5419 Šiauliai

Gauta 1998 04 12
Atiduota spausdinti 1998 06 25